

Prilozi predavača

PO PRAVA DJETETA U PRAKSI: PROUČAVANJE INTERDISCIPLINARNOG PRISTUPA PRAVOSUĐU PRILAGOĐENOM DJECI U EUROPSKOM PRAVU

115DT102 Zagreb, 19.–20. studenoga 2015.

This/Ova serija seminara organizirana je uz finansijsku potporu posebnog programa 'Temeljna prava i državljanstvo' JUST-2013-FRAC-AG Europske komisije

PRAVA DJETETA U PRAKSI:

PROUČAVANJE INTERDISCIPLINARNOG PRISTUPA PRAVOSUĐU PRILAGOĐENOM DJECI U EUROPSKOM PRAVU

Zagreb, 19.–20. studenoga 2015.

Prilozi predavača 115DT102

Lana Peto Kujundžić

- Razlika između propisa i stvarnosti u sudovanju u kaznenim djelima na štetu djece
- Maloljetničko pravo

Rebecca O'Donnell

- Opća Načala I Osnovni Instrumenti za Zaštitu Prava Djece U Sudbenim Okruženjima U Međunarodnom I Eurooskom Kontekstu
- I. radionica. Analiza slučaja djeteta žrtve trgovanja ljudima: uzajamno djelovanje kaznenih zakona i zakona za zaštitu djeteta

Aisling Parkes

- Pravo na saslušanje: opće načelo Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (KPD)
- II. Radionica: Analize slučajeva s djetetom kao posrednim ili neposrednim sudionikom u sudskim postupcima

Ankie Vandekerckhove

- Smjernice Vijeća Europe za pravosuđe prilagođeno djeci
- III. Radionica: Vježbe igranja uloga i primjeri interakcije s djecom u različitim slučajevima

Gordana Buljan Flander

- Najbolje prakse komuniciranja s djecom u sudskim postupcima

This publication has been produced with the financial support of the specific programme 'Fundamental Rights and Citizenship' JUST-2013-FRAC-AG of the European Commission. The contents of this publication are the sole responsibility of ERA and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.

Razlika između propisa i stvarnosti u sudovanju u kaznenim djelima na štetu djece

Lana Petö Kujundžić
sutkinja za mladež
Županijskog suda u Zagrebu

Pravni okvir

- **Ustav RH (NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10)**
- Deklaracija o pravima djeteta UN 1959.g.
- Konvencija o pravima djeteta 1989.g.
- Zakon o kaznenom postupku 2008.
- Kazneni zakon 2011.
- Direktiva 2012/29/EU
- **Zakon o sudovima za mladež 2011.-2013.**

Osnovna pravila postupanja kada su djeca žrtve

- Žurnost postupanja
- Pomoć i podrška stručnog suradnika
- Opunomoćenik-specijalizirani odvjetnik
- Specijalizacija policije, sudaca, državnih odvjetnika, odvjetnika stručnih suradnika
- Prilagođene sobe za ispitivanje

Zakon o sudovima za mladež

- Specijalizacija sudaca, državnih odvjetnika, odvjetnika i policije
- Zasebni sudovi
- Policija rok od 3 dana obavjestiti državnog odvjetnika
- Državni odvjetnik rok od 3 dana prijedlog ispitati dijete
- Sudac i državni odvjetnik brinu o pravima djeteta

Stvarno stanje

- U Hrvatskoj nadležni:
 - 21 općinski sud
 - 15 županijskih sudova
 - Vijeće za mladež Vrhovnog suda
- Prostori gdje se djeca saslušavaju nisu prilagođeni za djecu
- Svi sudovi nemaju stručnog suradnika
- Stručni suradnici nemaju stalnu edukaciju i superviziju u svom radu
- Nema informiranosti oštećenika djeteta o njegovim pravima

Specijalizacija svih koji rade s djecom

- Stalna edukacija sudaca, državnih odvjetnika odvjetnika, stručnih suradnika i policije
- Ekipiranost sudova, državnih odvjetnika i centara za socijalnu skrb sa stručnim osobama (soc. pedagozi, soc. radnici i psiholozi)

Povezanost institucija

- Sudovi za mladež
- Obiteljski sudovi
- Poliklinike za zaštitu djece
- Lokalna savjetovališta i rad s posebnim grupama djece
- Centri za socijalnu skrb

Prijedlozi

- U program racionalizacije sudova
- Promjena centara za socijalnu skrb- posebni odjel za pomoć djeci
- Specijalne poliklinike kao zdrastvene ustanove
- Specijalizacije u radu s djecom

Maloljetničko pravo Maloljetnici

Lana Petö Kujundžić
sutkinja za mladež
Županijskog suda u Zagrebu

Povijest maloljetničkog sudovanja u Hrvatskoj

- 1902.g. Zakon o prisilnom uzgoju maloljetnika
- 1918.g. Naredba bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije
- Krivični zakonik 1929.g.
- Krivični zakonik iz 1959.g.
- Zakon o sudovima za mladež 1997.g.

Konvencija o pravima djeteta – CRC

- Daje sveobuhvatan popis obveza koje su preuzele države potpisnice
 - Neposredne (pružaju zaštitu)
 - Posredne (omogućavaju drugima da izvršavaju dužnosti)
- Četiri važna “P”
 - Prevencija (primjerice članak 2.: nediskriminacija)
 - Poduzimanje mjera (primjerice članak 3.: što je najbolje za dijete)
 - Pružanje zaštite (primjerice članak 6.: pravo na život itd.)
 - Participiranje (primjerice članak 12.: poštovanje gledišta djeteta)

Načelo razmjernosti

- Primjерено okolnostima
- Primjерено činjenicama
- Primjерено djetetu
- Primjерено cilju

Članak 40. Konvencije

- Dijete je dužno poštovati prava i slobode drugih
- Dijete ima pravo na to da se njegova prava i slobode poštuju
 - Drži se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivnja
 - Neodgodivo obavještavanje o optužbama protiv njega
 - Neodložno razmatranje slučaja
 - Ne prisiljava se na davanje iskaza ili priznavanje krivice
 - Pravo na žalbu
 - Pravo na besplatnu pomoć prevoditelja
 - Određivanje dobi u kojoj nastupa kaznena odgovornost
 - Odustajanje od progona – alternativne mjere

Odustajanje od progona i alternative

- Odustajanje od progona – prije / umjesto suđenja
- Alternative
 - Prije suđenja: policija, državni odvjetnik, sudac (umjesto suđenja)
 - Tijekom suđenja: sudac (umjesto presude)
 - Nakon suđenja: sudac (umjesto kazne)

Posebnost sudaca za mladež

- Sudac mora biti čovjek pun takta koji shvaća djecu i znade steći njenoupozdanje (1919.g.)
- Suci za mladež moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjim s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mlađih i socijalnog rada za mlade osobe (1997.g.)

Maloljetnik, počinitelj kaznenog djela

- **Načelo individualizacije maloljetničkih sankcija**
- **Načelo supsidijariteta u primjeni maloljetničkih sankcija**
- **Načelo promjenjivosti maloljetničkih sankcija**

Izbor odgojne mjere

- Dob
- Psihofizička razvijenost i osobine
- Težina i narav počinjenog djela
- Pobude zbog kojih je počinio djelo
- Okolnosti u kojima je djelo počinio
- Ponašanje nakon počinjenog djela
- Odnos prema oštećeniku
- Osobne i obiteljske prilike
- Prijašnja sankcioniranost
- Činjenje kaznenih djela

Odgajne mjere

zaštita
briga

pomoć
nadzor

osiguranje

opće i stručne naobrazbe

utjecati na:

- odgoj*
- ličnost*
- odgovornost*

Trajanje i zamjena odgojne mjere

- Ograničeno zakonsko vrijeme trajanja ali moguća odluka suda
- Teža odgojna mjera i bez ograničenja minimalnog trajanja prethodne mjere
- Maloljetnički zatvor - izuzetak

Stručni suradnici

- Socijalni pedagozi, socijalni radnici, psiholozi
- Na sudu
- U državnom odvjetništvu
- Pravilnik o radu stručnih suradnika iz 2013.

Poslovi stručnog suradnika na sudu

- sudjelovanje u izradi i provedbi pojedinačnog programa postupanja izvršavanja odgojnih mjera,
- sazivanje kontrolnih ročišta u svrhu nadzora izvršavanja odgojnih mjera,
- davanje pisanog i obrazloženog prijedloga sucu za mladež o potrebama zamjene ili obustave izvršenja odgojne mjere,
- davanje pisanog i obrazloženog mišljenja na sjednicama vijeća o mogućnostima primjene uvjetnog otpusta maloljetnika s izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora,
- sudjelovanje u provedbi poslijepenalnog prihvata maloljetnika za vrijeme trajanja uvjetnog otpusta iz odgojnog zavoda i maloljetničkog zatvora kroz suradnju s nadležnim službama socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa i obrazovanja,
- sudjelovanje u obilascima maloljetnika smještenih u ustanove

Nadzor suda nad izvršenjem odgojnih mjera

- Kontrolna ročišta
- Svakih 6 mjeseci sjednica vijeća za maloljetnike u ustanovama
- Dva puta godišnje obilaziti maloljetnike smještene u ustanovama
- Tražiti izvješća o ponašanju maloljetnika
- Odlučivati o uvjetnom otpustu iz zavodske ustanove ili maloljetničkog zatvora

OPĆA NAČELA I OSNOVNI INSTRUMENTI ZA ZAŠTITU PRAVA DJECE U SUDBENIM OKRUŽENJIMA U MEĐUNARODNOM I EUROPSKOM KONTEKSTU

Seminar ERA-e o „Pravima djeteta u praksi: promicanje
pravosuđa pristupačnog djeci u europskom pravu”

Rebecca O Donnell

DJECA UKLJUČENA U SUDBENI POSTUPAK

PRAVA DJETETA NA RAZINI EU-A

SADRŽAJ OVOG BLOKA

- **KADA POSTUPCI NA RAZINI EU-U UTJEČU NA PITANJA VEZANA UZ DJECU U SUDBENOM POSTUPKU?** Određivanje područja politike i vrste postupaka u EU-u koji idu u prilog pravosuđa prilagođenom djeci
- **KOJE VRSTE OBVEZA UVODI PRAVO EU-A?** Proučavanje odredaba o podršci za djecu, procjeni njihovih okolnosti...
- **ŠTO SU REKLI EUROPSKI SUDOVIM?** Isticanje najnovije regionalne sudske prakse Europskog suda pravde i Europskog suda za ljudska prava
- **KOJI IZVORI U EU-U MOGU IĆI U PRILOG ONOMU ŠTO RADIM?** Osvještavanje izvora u EU-u koji bi mogli biti osobito mjerodavni, uključujući smjernice, studije i projekte

PRIMJERI KLJUČNIH PODRUČJA POLITIKE U EU-U KOJI SE ODNOSE NA DJECU U PRAVOSUĐU: PRAVOSUĐE I UNUTARNJI POSLOVI

- KRETANJE DRŽAVLJANA EU-A IZMEĐU ZEMALJA,
PREKOGRANIČNI SPOROVI RODITELJA
- KAZNENA DJELA S PREKOGRANIČNOM DIMENZIJOM,
TRGOVANJE LJUDIMA I SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE
- OPĆEPRIZNATA PRAVA ŽRTAVA I OPĆEPRIZNATA
PRAVA ZA DJECU OSUMNJIČENIKE
- AZIL I MIGRACIJA

PRAVO EU-A: ODREDBE MEĐUNARODNIH UGOVORA

Članak 3. Ugovora o Europskoj Uniji

... Ona suzbija društvenu isključenost i diskriminaciju, promiče socijalnu pravdu i zaštitu, ravnopravnost žena i muškaraca, međugeneracijsku solidarnost i zaštitu prava djeteta.

POVELJA O TEMELJNIM PRAVIMA EU-A

Članak 24.

1. Djeca imaju pravo na zaštitu i brigu koja je potrebna za njihovu dobrobit. Djeca mogu slobodno izražavati svoje mišljenje. Njihovo se mišljenje uzima u obzir u pitanjima koja se na njih odnose, u skladu s njihovom dobi i zrelosti.

2. U svakom djelovanju koje se odnosi na djecu, bez obzira na to provodi li ga tijelo vlasti ili privatna ustanova, primarni cilj mora biti zaštita interesa djeteta.

KLJUČNI PROPISI I DIREKTIVE EU-A KOJI SE ODNOSE NA DJECU U PRAVOSUĐU:

- Uredba Bruxelles II. bis (o sukobu zakona u obiteljsko-pravnim postupcima između država članica)
- Direktiva o žrtvama kaznenih djela
- Direktiva o trgovcu ljudima
- Direktiva o seksualnom zlostavljanju
- Instrumenti međunarodne zaštite EU-a
- Direktiva o vraćanju državljana trećih zemalja s nezakonitom boravkom
- Direktiva o postupovnim jamstvima za djecu osumnjičenu ili optuženu u kaznenim postupcima

KLJUČNI OKVIRI POLITIKE EU-A

- PROGRAM EU-A ZA PRAVA DJETETA 2010. – 2014.
- AKCIJSKI PLAN EU-A ZA DJECU BEZ PRATNJE 2010. – 2014.
- RAZVOJ SMJERNICA EU-A O CJELOVITIM SUSTAVIMA ZAŠTITE DJETETA

PRIMJERI PRAKTIČNIH MJERA PODRŠKE U EU-U

- KONTAKTNI ODBORI KOMISIJE ZA PROVEDBU DIREKTIVA (NPR. SMJERNICE ZA DIREKTIVU O ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA)
- RAD AGENCIJA EU-A:
 - AGENCIJA EU-A ZA TEMELJNA PRAVA (*eng. FRA*) (NPR. ISTRAŽIVANJA O PRAVOSUĐU PRILAGOĐENOM DJECI)
 - EUROPSKI POTPORNI URED ZA AZIL (*eng. EASO*) (NPR. EDUKACIJSKI MODULI U PODRUČJU ISPITIVANJA DJECE)
 - EUROPSKA AGENCIJA ZA UPRAVLJANJE OPERATIVNOM SURADNJOM NA VANJSKIM GRANICAMA (*eng. FRONTEX*) (NPR. EDUKACIJA ZA GRANIČNU POLICIJU)
- PROJEKTI KOJE FINANCIRA EU
 - EDUKACIJE
 - ALATI

KLJUČNE ODREDBE: DEFINICIJA DJETETA & KAZNENIH DJELA/OSNOVA KOJI SE ODNOSE NA DJECU

- Ostvaren je napredak kroz:
 - BOLJE DEFINIRANJE ODREDABA O MALOJETNICIMA & PROCJENI DOBI
 - DEFINIRANJE KAZNENIH DJELA KOJA SE ODNOSE NA DJECU
 - DEFINIRANJE POSEBNIH OSNOVA ZA MEĐUNARODNU ZAŠTITU KOJE SE ODNOSE NA DJECU

To znači da je situacija s djecom vidljivija i da je se može riješiti posebnim odredbama.

KLJUČNE ODREDBE: PRAVO NA PRISTUP INFORMACIJAMA & PRAVO NA SASLUŠANJE

- INFORMACIJE KOJE SE ODNOSE NA DJECU
- PRISTUP DJECE POSTUPCIMA
- PRAVO NA SASLUŠANJE
- PRAVO NA NAKNADU ŠTETE

KLJUČNE ODREDBE: PRAVA DJECE NA ZAŠTITU

- POMOĆ ŽRTVAMA
- POSEBNO PRILAGOĐENI POSTUPCI
- ZAŠTITA PRIVATNOSTI
- ODUSTAJANJE OD PROGONA & NEKAŽNJAVANJE
- POSTUPOVNA JAMSTVA U SLUČAJU LIŠAVANJA SLOBODE

- PREKOGRANIČNI POSTUPCI
 - PRAVILA O NADLEŽNOSTI
 - ODREDBE ZA RAZMJENU INFORMACIJA

KLJUČNE ODREDBE: AKTERI KOJI SE BAVE DJECOM

- SKRBNICI
- PRAVNA POMOĆ
- EDUKACIJA

- POSEBNO KVALIFICIRANI AKTERI POTREBNI ZA VRŠENJE
ODREĐENIH OBVEZA?

- POTREBAN VIŠEDISCIPLINARNI PRISTUP?

KLJUČNE ODREDBE: NAČELO ZAŠTITE INTERESA DJETETA

- SADA U „OPERATIVNOM DIJELU“ DIREKTIVA EU-A
- DEFINIRANI SU ČIMBENICI ZA PROCJENU INTERESA DJETETA
- DEFINIRANI SU ISHODI KOJE DIKTIRA NAČELO ZAŠTITE
INTERESA DJETETA – NPR. POTREBA ZA PRONALAŽENJEM
TRAJNIH RJEŠENJA ZA DJECU ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA

PRIMJER REFERENTNOG PRAVNOG ALATA

- REFERENTNI DOKUMENT O PRAVU & POLITICI EU-A ZA
MALOLJETNIKE BEZ PRATNJE

www.connectproject.eu

NAČELO INTERESA DJETETA: SUDSKA PRAKSA

Neki primjeri proučavanja zaštite interesa djeteta u kontekstu migracija:

- *RAHIMI protiv GRČKE (EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA)*
- *M.A, BT, DA protiv MINISTRA UNUTARNIH POSLOVA (EUROPSKI SUD PRAVDE)*

NEKI IZVORI NA RAZINI EU-A

- **PRAVNA STEČEVINA EU-A & DOKUMENTI POLITIKE O DJECI**
- **PRIRUČNIK AGENCIJE EU-A ZA TEMELJNA PRAVA O EUROPSKOM PRAVU O PRAVIMA DJECE**
- **SMJERNICE ZA DIREKTIVU O ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA**

Projekt ERA-e: „Prava djeteta u praksi: promicanje pravosuđa prilagođenog djeci u europskom pravu“

Pregled materijala o:

Općim načelima i osnovnim instrumentima za zaštitu prava djeteta u međunarodnom i europskom kontekstu u sudbenim okruženjima

RADIONICA

Scenarij slučaja:

Dijete iz Vijetnama žrtva je trgovanja ljudima i dospjelo je u EU gdje je protuzakonito eksplotirano na uzgajalištu marihuane.

Policija je zatekla ovu mladu osobu stranog podrijetla bez dokumentacije, tj. putovnice ili osobne iskaznice, kako radi na uzgajalištu marihuane, s još nekoliko drugih mladih osoba.

Optužen i proglašen krivim na temelju kaznenog djela uzgajanja marihuane. U ovom izvornom postupku u obzir se nije uzeo način na koji se ovo uzgajalište vodi ni radi li se o osobi koja je žrtva trgovanja ljudima.

Mladić nije imao skrbnika, samo odvjetnika.

Socijalne službe naknadno su procijenile da se radi o 16-godišnjaku i on je poslan u ustanovu za mlade prijestupnike na odsluženje kazne.

Dok je bio u toj ustanovi, NVO ga je savjetovao da podnese žalbu.

U postupku ispred Kaznenog prizivnog suda, mladićev odvjetnik tvrdi da je pojedinac dijete; da je dijete prokrijumčareno u zemlju; da je eksplotiran kako bi otplatio dug i da je njegov angažman na uzgajalištu marihuane ishod eksplotacije i da stoga nije trebao biti optužen ni kažnjen.

Tužiteljstvo je priznalo da je na temelju dokaza koji su sada dostupni, uključujući dokaz o dužničkom ropstvu Vijetnamca i djelovanju u vezi s uzgajanjem marihuane, izgledno da su ostale osobe usmjerile i nadzirale mladićevo djelovanje.

ZA PROUČAVANJE U RADIONICI

A. Koji pravni problemi su se pojavili u tim postupcima koji su se trebali bolje riješiti u izvornom postupku ili ih treba riješiti u prizivnom postupku? Koji su izvori prava mjerodavni za rješavanje ovog slučaja? Koja prava djeteta dolaze do izražaja u ovoj situaciji?

B. Koji su praktični izazovi za pravosudni sustav u situacijama ove vrste? Koji akteri su angažirani/trebaju biti angažirani oko rješavanja situacije ovog djeteta? Razmjena stajališta između raznih stručnjaka i raznih nacionalnih sustava.

2. dio:

OSIGURAVANJE UČINKOVITOG SUDJELOVANJA: PRAVO DJECE DA BUDU SASLUŠANA

Dr. Aisling Parkes
Pravni fakultet,
University College Cork
Irska

„Sve se više razumije važnost slušanja djece uključenih u predmete koji se na njih odnose. Dijete je ono, više nego itko drugi, koje će morati živjeti s odlukom suda. Oni koji zaista slušaju djecu shvaćaju da ona često imaju stajalište koje je prilično drukčije od onog osobe koja se o njima brine. Oni su vrlo sposobni sami biti moralni akteri. Baš kao što i odrasli moraju prihvati odluku suda bez obzira sviđala im se ona ili ne, tako mora i dijete. Ali to nije razlog da se ne sasluša ono što dijete ima za reći niti da se odbije saslušati stajališta njihovih roditelja.“

(Lady Hale, Re D)

Ciljevi drugog dijela:

- Idejna pozadina članka 12. Konvencije UN-a o pravima djeteta, 1989. (KPD)
- Zašto saslušati djecu?
- Narav i područje primjene članka 12. KPD-a
- Članak 12. u praksi
 - obiteljsko-pravni postupci
 - kazneno-pravni postupci
 - upravni postupci
- Česte prepreke sudjelovanju u praksi
- Razmjena iskustava o tome kako provesti članak 12. u praksi

Zašto djeca trebaju imati pravo glasa u odlukama koje se na njih odnose?

- Vrijednosti i koristi općenito
 - informirano donošenje odluka
- Vrijednosti i koristi neposredne komunikacije za djecu
 - otklanjanje sumnji djeteta oko mješovitih poruka/netočnog prikaza stajališta
 - razvojno stajalište
- Dijete ne samo da ima pravo glasa, nego mu ono i treba – kanal kojim ono priopćava svoja mišljenja donositelju odluka.

Narav i područje primjene članka 12.

Četiri opća načela

- članak 2. – nediskriminacija
- članak 3. – načelo interesa djeteta
- članak 6. – pravo na život, opstanak i razvoj
- **članak 12. – pravo djeteta da bude saslušano**

Članak 12.: doslovno tumačenje

Države stranke osigurati će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta.

U tu svrhu, djetetu se izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva.

Članak 12. (stavak 1.)

- Dva su odvojena dijela u članku 12. (stavku 1.)
 1. Stavove djeteta treba saslušati.
 2. Kada ih dijete izrazi, donositelj odluka treba uvažavati stavove djece u skladu s dobi i zrelošću djeteta.

Članak 12. (stavak 1.): doslovna i pravna analiza

- ***osigurati*** će – države stranke nemaju prostora za slobodnu procjenu
- u stanju ***oblikovati*** vlastito mišljenje (NE u stanju ***izraziti*** vlastito mišljenje) – prepostavka da su sva djeca u stanju oblikovati vlastito mišljenje, nije na djetetu da dokaže tu sposobnost) (članak 13. – sloboda izražavanja je važna u ovom kontekstu)
- pravo na ***slobodno*** izražavanje stavova – nema vanjskog pritiska, dijete treba biti u stanju izabrati hoće li biti uključeno ili ne, upotreba primjerenog okruženja
- ***svim stvarima*** koje se odnose na dijete – sve stvari koje se neposredno/posredno odnose na dijete
- ***uvažavati*** u skladu s ***dobi i zrelošću*** –
 - uvažavati – nije dovoljno saslušati djecu, potrebno je ozbiljno razmotriti stavove
 - dob i zrelost – dvojni kriteriji, djeca nisu homogena skupina – potrebna je posebna procjena u svakom pojedinom predmetu

Sudjelovanje djece u skladu s KPD-om: holistički pristup

- članak 3. – interes djeteta
- članak 13. – sloboda izražavanja – alternativni oblici izražavanja
- članci 13. i 17. – pravo na pristup informacijama

Članak 12. u praksi

- Članak 12. (stavak 2.) potkrepljuje članak 12. (stavak 1.) u sudbenom i upravnom postupku
- Predviđa neposredno i posredno sudjelovanje
 - neposredno: ispitivanje na sudu/javna sudska rasprava/pismo sucu
 - posredno: pravni/drugi odgovarajući zastupnik

Smjernica odbora za KPD: provedba članka 12. u sudbenom postupku

- 1. Priprema**
- 2. Saslušanje**
- 3. Procjena sposobnosti djeteta**
- 4. Informiranje i povratne informacije za dijete**
- 5. Prigovori, pravni lijek, naknada štete**

Sudbeni postupak

- Obiteljsko-pravni predmeti
 - skrbništvo i pristup
 - posvojenje
 - postupak radi utvrđivanja skrbi o djetetu
- Kazneno-pravni predmeti
 - Europski sud za ljudska prava (*eng. ECHR – European Court of Human Rights*) 1950. – članci 6. & 8.
 - predmeti *T protiv Ujedinjenog Kraljevstva; V protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1999.)
 - predmet *SC protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2004.)
- Postupci koji uključuju djecu kao žrtve ili svjedoke
 - Rezolucija Ekonomskog i socijalnog vijeća UN-a 2005/20

KPD: dva alternativna oblika sudjelovanja

- neposredno sudjelovanje
 - neposredni dokazi
 - pisma sucu
 - ispitivanje na sudu
- posredno sudjelovanje
 - sudska izvješća
 - nije ograničeno na pravno zastupanje
 - odgovarajuća tijela
 - dvojno zastupanje

Neposredno sudjelovanje

Posredno sudjelovanje – odvjetnik za dijete

Posredno sudjelovanje – sudska izvješća

**OPĆI KOMENTAR O
ČLANKU 12. KPD-A
IZ 2009.**

Prije 2009. – nedostatak sveobuhvatnih smjernica Odbora za prava djeteta

KAKO I KADA DJECA TREBAJU SUDJELOVATI U OBITELJSKO-PRAVNOM POSTUPKU

Opći komentar o članku 12. KPD-a Obiteljsko-pravni postupak

- Donošenje zakona kako bi se posebice zaštitilo ovo pravo ili donošenje odnosno izmjene i dopune postojećih zakona
- To je djetetov izbor, ne obveza
- Nužno je djeci dati njima pristupačne informacije
- Djetetu pristupačan prostor
- Članak 12. (stavak 2.) – sudbeni postupak uključuje alternativne mehanizme rješavanja sporova kao što su primjerice postupci mirenja
- Posebno pozivanje na zakonske propise o razdvajanju i rastavi koji trebaju uključivati pravo djeteta da bude saslušano od strane donositelja odluka i u procesima mirenja
- Individualna procjena sposobnosti djeteta

Zahtjevi za učinkovito sudjelovanje

Česte prepreke u provedbi članka 12. (stavka 1.)

- Dobne granice
 - skrbništvo i pristup: starosna dob u rasponu od 7 do 15 godina
 - posvajanje: starosna dob u rasponu od 7 do 15 godina
 - Rješenje? Posebna procjena u svakom pojedinom predmetu
- Kulturne obiteljske tradicije
 - Rješenje? Podizanje svijesti, osposobljavanje i edukacija

Česti izazovi

- Odrasli čuvari
- Nedostatak vještina i stručnog usavršavanja
- Vještine slušanja
- Izvori

Ostale prepreke

- Vlastito nahođenje suca
- Nedostatak političke volje i provedbe zakona
- Sve do relativno nedavno – nedostatak smjernica

Pet koraka...

- Informiranje na djetetu primjernom jeziku
- Ohrabruvanje i potpomaganje, vještine slušanja
- Posebna procjena u svakom pojedinom predmetu
- Povratne informacije
- Zakonski propisi: mehanizmi za ulaganje prigovora

Obiteljsko-pravni postupak – 2. radionica

Tom i Julija u braku su 15 godina i u nekoliko proteklih mjeseci odlučili su da njihov brak više ne funkcioniira i da se žele rastati. Ne mogu se dogovoriti oko viđanja djece i s kojim roditeljem će ona živjeti pa odluče otići na sud. Tom i Julija imaju troje djece: Jenny (3 ½), Bell (6) i Martina (12). Julija je djeci objasnila da ona i Tom više ne kane živjeti zajedno i da će sud donijeti odluku o tome s kojim roditeljem će ona živjeti. Djeci kaže da želi da ona svoja stajališta iznesu na sudu.

Jenny pita može li pozdraviti suca. Bell kaže da ona ne želi razgovarati ni s kim o tome s kojim bi roditeljem živjela – ona želi da stvari ostanu takve kakve jesu. U svakom slučaju, ona misli da je sud za loše ljude i ne zna što je ona loše učinila. Martin napiše sucu pismu, koje glasi:

Poštovani suče,

molim Vas, nemojte me tjerati da biram. 😊

Martin

Pitanja za razmišljanje:

1. Podijelite svoja iskustva o tome kako biste riješili ovaj problem u okviru svoje nadležnosti. Odaberite ono što je najviše u skladu s člankom 12. i o tome izvijestite grupu.
 2. Da ste stručna osoba uključena u rješavanje ovog predmeta, koje biste korake poduzeli kako biste osigurali zaštitu prava ove djece u skladu s člankom 12. i KPD-om u ovim okolnostima?
-

2. radionica: upravni postupak

Dječaka Tristana (8) nedavno je fizički napao Ivan (9) na školskom igralištu. Kada se jednog dana vratio kući s modricom na oku i slomljenim nosom, njegova je majka otišla ravnatelju škole i zatražila da se protiv Ivana poduzme neki oblik stegovnog postupka. To nije prvi put da je Ivan fizički napao Tristana i redovito ga izaziva u razredu kada nastavnica ne gleda.

Većina ne zna da Tristan navečer Ivanu šalje poruke preko društvenih medija koje su ga strašno povrijedile i uzrujale, što je razlog zašto se okomljuje na Tristana svaki put kada ga vidi.

Ravnatelj škole pozove Ivanove roditelje u školu kako bi im rekao da će Ivan biti isključen iz škole za vrijeme daljnje istrage. Ivanovi roditelji zahtijevaju da im se kaže hoće li i Tristan biti isključen, ali ravnatelj tvrdi da nema dokaza u korist takvog postupka.

Pitanja za razmišljanje:

1. Kako mislite da biste riješili ovo pitanje u okviru Vaše nadležnosti sa stajališta osiguravanja da se mišljenja obaju dječaka uzmu u obzir? Razmijenite svoja iskustva i odaberite jedno iskustvo za koje smatrate da je najviše u skladu s člankom 12. – objasnite zašto.
 2. Sa stajališta članka 12. KPD-a, koje odgovarajuće postupke ovdje treba poduzeti ravnatelj škole kao donositelj odluka?
-

Smjernice za najbolju praksu interakcije s djecom u pravnim situacijama – 1. dio

Zagreb, 19. – 20. studenoga 2015.

- „Mislimo da se odluke često donose bez našeg znanja. Želimo više izraziti svoje mišljenje i više osjećati da nas naš savjetnik , naš odvjetnik ili sudac na sudu za mladež zaista slušaju. Danas se naše mišljenje prečesto traži putem našeg odvjetnika. Mi možemo odgovarati sami za sebe.“
- „Mislimo i da nije sretna okolnost da kada se traži naše mišljenje da se ono zbilja ne uzima dovoljno u obzir. Ponekad osjećamo da nas suci na sudovima za mladež pitaju za mišljenje samo zato što je to uvjet, ali da u stvari ne slušaju ono što im imamo za reći.“

Unicef Bruxelles, 2002., izvješće mlađih odboru za KPD

UVOD

- Značenje čl. 12. KPD-a: što je praktičarima potrebno?
- Glavni paradoks: djeca nisu stranci ali...
- KPD, čl. 12.: nije samo pravo, nego i način da se dobiju bolji rezultati ili odluke

Smjernice za pravosuđe prilagođeno djeci (2010.)

[www.coe.int/
childjustice](http://www.coe.int/childjustice)

- Pozadina
- Popunjavanje jaza između teorije i prakse
- U svim postupcima i poštovanje prema pravima djece

„Iako postoji određeno vjerovanje da djecu treba držati izvan sudova što je više moguće, sudbeni postupak nije nužno gori od izvansudske alternative, sve dotle dok je u skladu s načelima pravosuđa prilagođenog djeci.“ (Memorandum CFJ-a (Građana za pravdu), stavak 83.)

Temelja načela

[www.coe.int/
childjustice](http://www.coe.int/childjustice)

- Sudjelovanje
 - Interes djeteta
 - Dostojanstvo
 - Zaštita od diskriminacije
 - Vladavina prava
- i nema ograničenja s obzirom na starosnu dob

OPĆI ELEMENTI	informacije i savjeti zaštita privatnog i obiteljskog života sigurnost edukacija stručnjaka višedisciplinarni pristup lišavanje slobode
PRIJE POSTUPKA	minimalna dob za kaznenu odgovornost (eng. MACR – <i>minimum age of criminal responsibility</i>), informirani izbor između alternativa i postupka, zakonska postupovna jamstva
POLICIJA	informacije, pravni savjetnik, roditelji, odvojeni pritvor od odraslih
ZA VRIJEME POSTUPKA	pristup pravdi pravni savjetnik i zastupnik pravo da se bude saslušan i na izražavanje mišljenja izbjegavanje nepotrebnih odgoda organizacija postupka i okruženje i jezik prilagođeni djeci dokazi/izjave koje daju djeca
NAKON POSTUPKA	informacije, upute, podrška, pravni lijek, naknada štete, konstruktivni odgovori

„Dijete ne može biti učinkovito saslušano u okruženju koje je zastrašujuće, netrpeljivo, beščutno ili neprimjereno njegovom ili njezinoj starosnoj dobi.“

(Opći komentar (eng. *General Comment (GC)* br. 12., stavak 34.)

Okruženje i jezik prilagođeni djeci (1)

- Žrtva, treća osoba, osumnjičenik... oni su prije svega djeca
- Slab pravni položaj
- Poštovanje prema njihovoj starosnoj dobi, posebnim potrebama, zrelosti i razini razumijevanja

Okruženje i jezik prilagođeni djeci (2)

- Okruženja prilagođena djeci koja nisu zastrašujuća
- Dijete upoznato s razmještajem i ulogama u sudnici
- Jezik primјeren starosnoj dobi i razini razumijevanja
- Poštovanje i osjetljivost
- Osoba (osobe) od povjerenja
- Video i audio snimanje
- Vremenski raspon i raspon pozornosti
- Prostorije prilagođene djetetu
- Specijalistički sudovi i institucije

Dokazi i izjave koje daju djeca

- Stručnjaci koji su prošli edukaciju za takve potrebe
- Audio-vizualne izjave
- Isti ispitičači, što je manje moguće/potrebno ispitičavanja
- Pravila i valjanost dokaza
- Prilagođeni protokoli ispitičavanja

Njihovi zahtjevi?

- Da se s njima postupa s poštovanjem
- Da ih se sasluša
- Da dobiju informacije koje mogu razumjeti
- Da dobiju informacije o njihovim pravima

Hvala Vam

3. DIO: MATERIJALI ZA RADIONICU

Cilj je ove radionice da sudionici:

- raspravljaju o problemima prava djece u kontekstu sudbenog postupka
- razmjene iskustva i mišljenja
- steknu bolji uvid u to kako mogu braniti ili zagovarati prava djece sa svojeg stručnog položaja
- razmjene informacije o postojećim pravnim sustavima i mogućim nedostacima za djecu i mlade
- steknu bolji uvid u to kako stručna suradnja može biti važna i plodna.

Ovisno o sklonostima sudionika, odlučila bih se bilo za raspravu o slučajevima bilo za igranje uloga, jer neće biti dovoljno vremena za oboje.

I za slučajeve i za igranje uloga važan je cilj radionice sama rasprava. Nema jasno definiranih dobrih ili loših odgovora, jer će dosta toga ovisiti o zakonodavnom kontekstu i pravnim sustavima u kojima sudionici rade.

1. radionica: rasprava o slučajevima

Opisani su neki slučajevi. Sudionici se podijele u grupe (po mogućnosti ne više od 8 osoba) kako bi raspravili slučaj. Mogu svi biti iz iste države, imati iste položaje ili biti iste struke ili naprotiv, mogu imati različitu pozadinu. Cilj je vježbe sama rasprava i ono što mogu naučiti jedni od drugih. Ovisno o funkciji u sudbenom sustavu, koja je slična ili različita, rasprava može biti različita. Pitanja za raspravu, kako je navedeno, nisu ograničena, samo su dana kao primjer.

Ovisno o dostupnom vremenu, bilo bi dobro kada bi sve grupe mogle dati povratne informacije ostalima.

Svaka grupa radi na istim pitanjima:

- Koja su prava izložena riziku? Kako su ona zaštićena u Vašem pravnom kontekstu (ili nisu)?
- Tko ili koja instanca bi se time trebala baviti?
- Postoji li razlog ili potreba da se uključe ostale instance ili stručnjaci? Zašto? Kako će se suradnja organizirati?
- Kako biste se Vi ponašali u ovom slučaju? Kao odvjetnik? Kao sudac? Kao tužitelj? (Svaki sudionik može govoriti sa svojeg stajališta.)

*ERA – PRAVA DJETETA U PRAKSI: PROUČAVANJE VIŠEDISCIPLINARNOG PRISTUPA PRAVOSUĐU
PRILAGOĐENOM DJECI U EUROPSKOM PRAVU*

*Smjernice za najbolju praksu interakcije s djecom u pravnim situacijama
Ankie Vandekerckhove*

Jamal, 13, pobjegao je iz Sirije, sa svojim ocem, novinarom kojeg progoni Assadov režim. Prvo su stigli u zatvoreni centar u Pireju, Grčka, gdje je njegov otac preminuo. Jamal je nakon toga uspio otići u Belgiju, gdje je sada u centru za maloljetnike bez pravnje. Mora se vratiti u Grčku kako bi predao svoj zahtjev za azil (Dublinska uredba). Grčka je poznata po nečovječnom postupanju prema tražiteljima azila. Njegov se skrbnik (administrativno skrbništvo, predviđeno belgijskim zakonom za sve maloljetnike bez pravnje) obratio odvjetniku.

Pitanja o kojima se može raspravljati:

KPD, čl. 3., 12., 19.

Dublinska uredba (u kontekstu izbjegličke krize) i kako se ona (treba ili može) povezati s obvezujućom normom KPD-a

(Ne) postojeći sustavi skrbništva za maloljetne izbjeglice

Sustavi i odgovornosti za skrb o maloljetnicima

Mogućnost pristupa sugu

Bianca, 17, ušla je u program samostalnog života nakon života u domu za djecu i udomiteljskoj obitelji. Gotovo da nema kontakta sa svojom obitelji i ima mnoge financijske poteškoće. Želi se prijaviti za dodatnu socijalnu pomoć, ali je odbiju. Obraća se referentu na sudu za maloljetnike.

Pitanja o kojima se može raspravljati:

KPD, čl. 3., 12., 27.

Sustav skrbi za maloljetnike, sustav socijalnog osiguranja i odgovornosti

Odgovornost, (financijska) odgovornost roditelja

Pravna pomoć za maloljetnike, praktične informacije za maloljetnike

Pristup sudu ili drugi pravni lijek

*ERA – PRAVA DJETETA U PRAKSI: PROUČAVANJE VIŠEDISCIPLINARNOG PRISTUPA PRAVOSUĐU
PRILAGOĐENOM DJECI U EUROPSKOM PRAVU*

*Smjernice za najbolju praksu interakcije s djecom u pravnim situacijama
Ankie Vandekerckhove*

Nakon rastave roditelja, [Helena i Cathy](#), obje 13-godišnjakinje, žive zajedno u novo sastavljenoj obitelji s Heleninom majkom i Cathynim ocem. S godinama su postale najbolje prijateljice. Ponovno se dogodi da se par razdvoji i da više ne žele nikakav kontakt, više ne razgovaraju i upravo su započeli vrlo žestoki postupak rastave. Ali djevojčice žele ostati u kontaktu.

Pitanja o kojima se može raspravljati:

KPD, čl. 3., 9., 12.

Pravni kontekst prava na kontakt s članovima koji nisu članovi obitelji

Pitanja roditeljskog prava i dobi/zrelosti djece

Definicija „obitelji“ u zakonu

Pristup sudu ili drugi pravni lijek

2. radionica: igranje uloga

Kako bi se dobio dobar rezultat, poželjno je raditi samo sa sudionicima dobrovoljcima. Za igranje uloga potrebne su osobe koje će izaći iz svoje ugodne zone, stoga neće baš svi biti spremni uskočiti. Sudionicima će trebati neko vrijeme da se pripreme (oko 10 minuta) i užive u svoju ulogu. Uloge će biti: dijete (djeca), roditelj(i), odvjetnik, sudac, tužitelj. Dolje navedene informacije se mogu koristiti, ali ne moraju, sve ovisi o sudionicima.

May-Li i San-ho, 9-godišnji blizanci već su dvije godine usred rastave svojih roditelja. Majka će im se odseliti u drugi grad, oko 50 km dalje, sa svojim novim partnerom, a roditelji će ih upisati u 2 škole, pa će se morati mijenjati svaki tjedan jer će živjeti naizmjence s majkom i ocem.

(Neke informacije o slučaju:

- May-Li je vrlo otvorena oko cijelog ovog dogovora i želi živjeti s ocem jer joj se ne sviđa majčin novi partner.
- San-ho je postao vrlo tih za vrijeme cijelog raspada obitelji i jednostavno želi da roditelji opet budu zajedno.
- Majka će učiniti sve da joj nova veza uspije.
- Otac je još uvijek malo depresivan oko cijele rastave, ali ne želi odmah odustati od borbe.)

Tim, 16, ovisnik o drogama, uglavnom marihuani. Na suđenju je na sudu za maloljetnike gdje ima izbor: 4-mjesečni pritvor za maloljetnike ili program odvikavanja od droge. On bi radije u pritvor, a njegov odvjetnik želi zatražiti odvikavanje.

(Neke informacije o slučaju:

- Tim je većinu svog života proveo u domovima za djecu i svašta je doživio. Nije ga se mnogo dojmio cijeli sustav i smatra da će mu biti lakše par mjeseci u pritvoru za maloljetnike nego na odvikavanju. Ne želi prestati uzimati drogu.
- Timov odvjetnik poznaje Tima već dulje vrijeme i želi da izađe iz kruga prijatelja koji uzimaju drogu. Vrlo je predan Timovom slučaju i jedan je od nekolicine kojima Tim još uvijek vjeruje.)

Julija, 16, dobila je ponudu za manekenski ugovor. Željela bi se baviti tom vrstom posla, ali njezini su roditelji protiv.

(Neke informacije o slučaju:

- Julija je kćer jedinica vrlo bogatog para i vrlo je dobra učenica.
- Oba su roditelja vrlo uspješne osobe u onome čime se bave.)

Djeca u pravnim postupcima: prikaz dobre prakse

Best practices in communicating with children in legal proceedings

ERA Seminar
20/11/2015

Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba
Prof.dr.sc. Gordana Buljan Flander, ravnateljica

Struktura izlaganja

Iz perspektive djeteta

A ti gledis u sobi s nepoznatom ženom koja te gleda. Kako vam da se osećate ispred najneugodnijem i tebi najsramotnijem dogadjaju u svom životu? Pa dođe, bi da koga da bi prošao sve što imaš i što nemas, da će se samo da možeš biti na tom mali latinski jeziku. Kada nista ne razumlidju o tekućim stvarima, mojih zavičajima, mojim rođacima, mojim prijateljima, mojim problemima, ali taj svaki svakog ne razumihne na sebi. Svej djeći koga mogu dobiti li osnivač problema želju spriječiti nest. Obratljivosti otkoji su samo jedan sluzaj gradići. Ne još samo jedna žena, putujući na avionu od još samo jedan čovjek, ju želi da je još samo jedan čovjek, žena da sevi još "ređo". Budite nesto i sebi. Strogu nosite u sebi. I svi ve ostali koji vrede imati da nešto prenose ili da slike, očjenite ih, imate razlog vise za vise u svakoj i bilo kojo i za smijeh na vise ujutru. Nije bilo tako je. Mo gospodino doigle slomove i padeve i svoje nesreće, bilo je da vi je poslušnici i te sluge koga nemaju nesto. I znaju kako je kad te nesto svaki dan počutiš na to da nemate oca, da te vlastita mafija neće, pa nijes nica i grade ljudi te koji ih ti je steklo, ostali vise nemaju već to godinu, a ti joj se idešte nades, na odvratna istimstva moraš u i kroz doleti, pa to kako je pravosudje u našoj državi, kamo sporo da bi prije napravio pojednu krog oto

„Odvjetnicima ste samo još jedan slučaj, policiji ste samo još jedna žrtva... u školi ste još samo jedan čudak, svima ste samo još nešto.“

... svi moji vršnjaci sjede u školskim klupama... a ti sjediš u sobi s nepoznatom ženom koja te pred kamerom dva sata ispituje o najneugodnijem i tebi najsramotnijem događaju iz tvog života?...

Što djeca trebaju u pravnim postupcima

- osjećaj zbrinutosti/sigurnosti, zaštitu od zlostavljanja
- jasne informacije, osjećaj da su važni i uključeni
- podršku i strpljenje
- nastavak uobičajenih dnevnih aktivnosti koliko je moguće
- znanje da NIJE krivo za zlostavljanje**
- pravo na izražavanje osjećaja
- osjećaj da ga/ju drugi nastoje razumjeti i da žele pomoći
- uvažavanje individualnih karakteristika
- vrijeme? ne pomaže vrijeme, nego **što činimo** u vremenu

Podrška roditelja i prilagodba djeteta

- Podrška nezlostavljujućeg roditelja je jedan od najvažnijih prediktora dječje prilagodbe (Cohen i Mannarino, 2008)
 - važnija od karakteristika samog zlostavljanja
 - važnija od oblika tretmana
 - podjednako važni podrška vezana uz zlostavljanje i općenito podržavajući odnos

Friedrich

- odnos s roditeljem je najvažniji za pojavu teškoća **nakon** zlostavljanja

Zašto djeca šute o zlostavljanju?

- strah da im se neće vjerovati – najčešći razlog neotkrivanja
- briga za održanjem obiteljske kohezije
- samookrivljavanje i sram
- emocionalna bliskost i povezanost sa zlostavljačem
- strah od prijetnji
- strah od socijalne isključenosti i sudske kazne
- pitanje povjerljivosti i anonimnosti
- strah od gubitka kontrole nad procesom
- sram, krivnja i osjećaj odgovornosti, posebno ako su osjećali ugodu tijekom seksualnog zlostavljanja

(Farell, 1989; Sauzier, Palmer i sur., 1999; Hunter, 2000; Somer i Szwarcberg, 2001; Goodman-Brown, 2003; Hershkowitz i sur., 2007)

10-16 godina	<ul style="list-style-type: none"> • prosjek vremena proteklog od početka do razotkrivanja zlostavljanja (McGregor, Coggan i Thomas, 2006; Read, McGregor, Coggan i Thomas, 2006; Somer i Szwarcberg, 2001)
1 mj.- 56 god.	<ul style="list-style-type: none"> • raspon vremena proteklog od početka do razotkrivanja zlostavljanja (Read et al., 2006)
21-28%	<ul style="list-style-type: none"> • broj djece koja nikada nisu progovorila o zlostavljanju – češće dječaci nego djevojčice (Hébert, Tourigny, Cyr, McDuff i Joly, 2009; Smith et al., 2000)

Kako odrasli reagiraju na razotkrivanje?

Pozitivne reakcije	Negativne reakcije (30-70% slučajeva)
<ul style="list-style-type: none"> • pokazivanje brige i interesa za dijete • empatija • vjerovanje djetetu • podrška • slušanje bez procjenjivanja <p style="margin-top: 20px;">• mlađa djeca dobivaju najmanji broj podržavajućih reakcija</p>	<ul style="list-style-type: none"> • okrivljavanje djeteta • negiranje ili umanjivanje događaja • ignoriranje • optuživanje djeteta da laže • (fizičko) kažnjavanje • roditeljsko odbijanje • zanemarivanje, indiferentnost i/ili ljutnja • izbjegavanje slušanja i razgovora o toj temi • stigmatizacija

Značajnim zaštitnim faktorom nakon djetetovog razotkrivanja pokazale su se pozitivne reakcije okoline. Negativne reakcije roditelja povezane su s lošijim posljedicama kod djece.

(Cohen i Mannarino, 1998; 2000; Berliner, 2011)

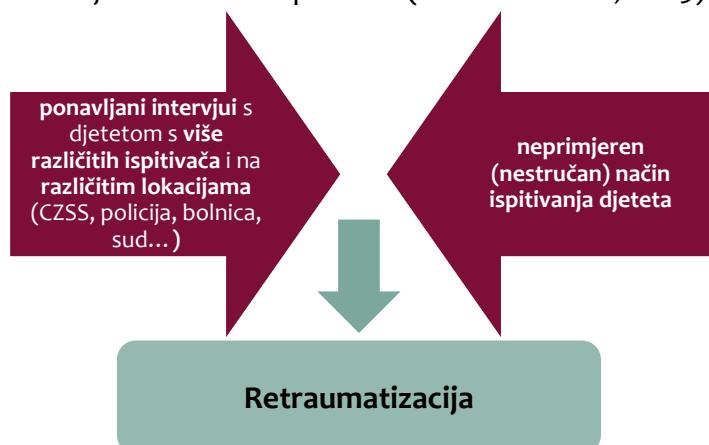
Kako se djeca osjećaju na sudu?

- mnogi očekuju uznemirujuće i zastrašujuće iskustvo
- strah da im neće vjerovati i strah da bi netko mogao vikati na njih ili ih optuživati
- strah od suočavanja s optuženikom
- tjeskoba zbog nerazumijevanja jezičnih termina i koncepata
- još veći osjećaj stigmatiziranosti
- nelagoda zbog prisutnosti porote i drugih sudskih službenika, poteškoće s razumijevanjem pravnog jezika, osjetljivost na stav i ponašanje sudaca

Goodman i sur., 1998; Whitcomb i sur., 1991; Eastwood i Stacy, 1998; Quas, Goodman i Jones, 2003

Prediktori dječjeg stresa tijekom sudskog postupka

Značajni prediktori stresa i jasni primjeri narušenih dječjih prava i interesa tijekom sudskih procesa (Gudbrandsson, 2005):

Razotkrivanje – nada ili trauma?

Sustav zaštite djece

- ponavljanji intervjuji s djetetom od strane različitih stručnjaka, u različitim ustanovama
- nestručan način ispitivanja
- duljina sudskog procesa

Članovi obitelji

- nevjerovanje, okrivljavanje i pritisak da se povuče iskaz
- žrtve zlostavljanja razotkrivanje opisuju kao djelomično traumatičan proces (Hunter, 2011):
 - mnogi smatraju da se time **ništa nije promijenilo**; ili
 - izjavljuju da im **odrasli nisu vjerovali niti im pružili podršku**

EU Direktive

□ Direktive Europskog parlamenta i Vijeća EU:

- o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela
- o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije
- o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava

OD TEORIJE DO PRAKSE

Integriranje postojećeg znanja u
sveobuhvatan, na dijete usmjeren pristup

Važnost
multidisciplinarnosti i
intersektorskog pristupa

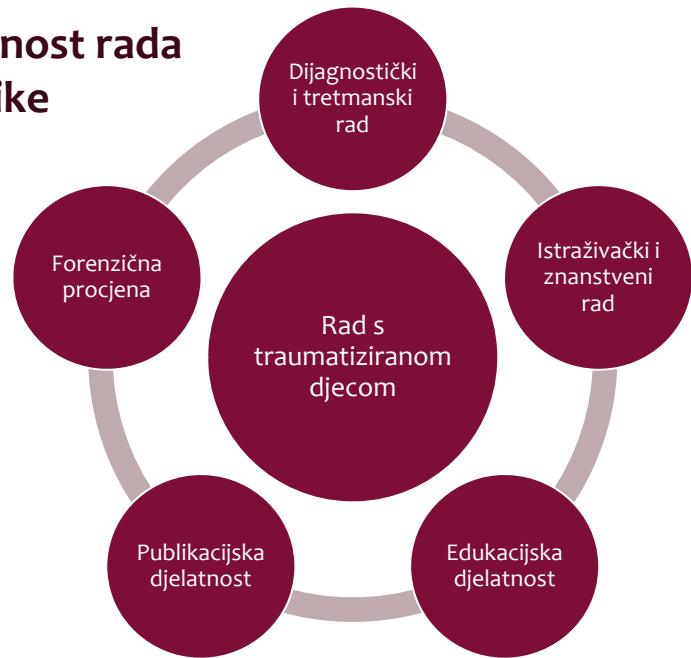
Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba

Otvorena krajem 2002.godine

Svrha Poliklinike je
pružanje pomoći i
podrške djeci s različitim
traumatskim iskustvima,
što uključuje zlostavljanu i
zanemarenju djecu, kao i
njihovim obiteljima.

Specifičnost rada Poliklinike

Multidisciplinarni tim

- 11 psihologa
- 4 psihiatra
- neuropedijatar
- 2 socijalna radnika
- 2 socijalna pedagoga
- logoped
- 6 medicinskih sestara
- pravnik

Stručnjaci tima

- stručnjaci mentalnog zdravlja
- educirani u području dječjeg razvoja i zlostavljanja djece
- profesionalno iskustvo u procjeni i tretmanu zlostavljanje djece i njihovih obitelji
- iskusni u provedbi forenzičnih evaluacija i svjedočenjima na sudu
- praćenje najnovijih saznanja i literature
- upoznati s različitim kulturnim vrijednostima i karakteristikama koje mogu utjecati na proces razotkrivanja i interpretaciju informacija
- redovito supervizirani

The image shows two informational leaflets. The top one is titled "DIJETE I TRAUMA" and features a cartoon illustration of a child holding an umbrella in the rain. It contains text about child abuse and trauma. The bottom one is titled "Dogodilo se, što sada...?" and features a green and white design with a cross. It also contains text about child abuse and provides contact information for the Institute for the Protection of Children's Rights of the City of Zagreb.

Proces razotkrivanja – važnost djeci primjerenog pristupa

„Razotkrivanje je
proces...
ne događaj”

Sorenson & Snow

Provedba forenzičnih intervjeta- potrebne vještine:

- uspostava adekvatnog odnosa s djetetom
- aktivno slušanje i procesiranje informacija
- postavljanje razvojno primjerenih pitanja
- postavljanje pitanja koja nisu sugestibilna i čiji odgovori mogu biti dokaz na sudu
- dobivanje informacija na koje ne utječu osobna uvjerenja i stavovi
- strategije suočavanja s emocionalno intenzivnim sadržajem

Pristup prilagođen djeci

Ljubazan, topao i otvoren pristup prilagođen djeci:

- poboljšava pamćenje
- umanjuje sugestibilnost
- od najveće je pomoći djeci i obiteljima

(Berliner & Conte, 1995)

Struktura forenzičnog intervjuja

□ **NICHD protokol** (The National Institute of Child Health and Human Development, 2000- 2011)

- najpoznatiji i najistraživaniji sustav ispitivanja
- razvijen na temelju spoznaja o dječjem razvoju – jezične sposobnosti, pamćenje, sugestibilnost, forenzične potrebe, ponašanje ispitivača, učinak stresa i traume
- razvijen od strane time istraživača, ispitivača, policijaca i pravosudnih stručnjaka
- nezavisne studije u četiri zemlje potvrđuju njegovu učinkovitost u povećanju kvalitete dobivenih informacija

(Cyr i sur., 2006; Lamb i sur., 2006; Orbach i sur., 2000; Sternberg, Lamb, Orbach, Esplin i Mitchell, 2001)

NICHD protokol

□ Faze forenzičnog intervjuja:

1. Uvod
2. Uspostava odnosa
3. Ispitivanje epizodičkog pamćenja
4. Prelazak na pitanja relevantna za slučaj
5. Istraživanje slučaja
6. Pauza
7. Dobivanje informacija koje dijete nije spomenulo
8. Ako dijete ne spomene informacije o kojima postoje dokazi
9. Informacije o razotkrivanju
10. Završavanje
11. Neutralna tema

**PRIPREMA ZA INTERVJU:
STVARANJE UGODNOG OKRUŽENJA ZA
DIJETE**

Vrijeme i trajanje

Poželjno je da se dijete intervjuira **što je moguće prije** nakon navodnog/ih događaja

- poželjni kraći intervjui, osobito kod mlađe djece
- važna svjesnost o znakovima umora, gubitka koncentracije, fizičkih potreba...

Mjesto provođenja intervjuja

- **Ugodno, neformalno, bez distraktora**
- **Prilagođeno djeci**
- **Neutralno**

- **Intervjuer** – jedina osoba prisutna s djetetom (kada god je to moguće)
- **Roditelji** – prisutni jedino ako dijete odbija razdvajanje i jedino tijekom inicijalnih faza intervjuja

Uspostava odnosa

✓ topao i podržavajući pristup, uz zadržavanje objektivnosti✓ kapacitet da se doista čuje priča djeteta✓ dozvola djetetu da se prilagodi na novo okruženja i ispitivača✓ pokušaji da se umanji pozicija autoriteta (stav tijela, ton glasa, vokabular...)	✓ prilagođavanje pristupa djetetovoj dobi i razvojnom stupnju✓ pohvale koje nisu vezane uz sadržaj razgovora✓ strpljivost ako nastupi tišina✓ dopuštanje djetetu da samo odredi tempo razgovora

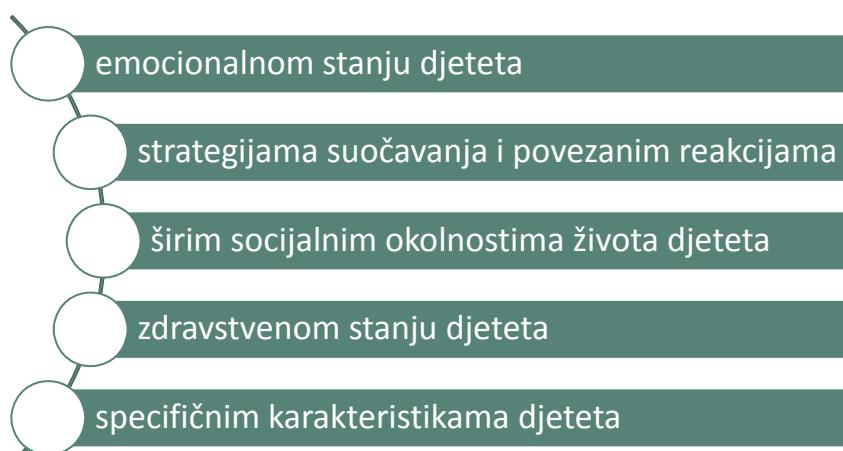
Proces pripreme

- razmatranje djetetove **dobi i razvojne razine**
- informiranje o tome ima li dijete **posebne potrebe** povezane s razvojnim i/ili fizičkim poteškoćama
- razmatranje **kulturalnih i/ili etičkih faktora** koji bi mogli utjecati na tijek intervjua
- osiguravanje **kvalificiranog tumača** ukoliko postoji potreba
- uzimanje u obzir alternativnih objašnjenja iskaza ili ponašanja koji bi mogli upućivati na potencijalno zlostavljanje - **zadržati otvoren pristup**

Karakteristike djeteta koje mogu utjecati na ishod forenzičnog intervjuja

O čemu sve ovisi procjena kapaciteta djeteta za vjerodostojno svjedočenje?

Procjena razvoja djeteta

- kontinuirani proces tijekom intervjuja
- svrha:
 - prilagođavanje vokabulara i samog intervjuja
 - utvrđivanje **djetetovog načina razgovora i stupnja razvoja** – djetetov prirodni komunikacijski stil prilikom rasprave o događajima koji nisu traumatski

Nužno za razlikovanje djetetovih razvojnih karakteristika od izostanka vjerodostojnosti

„Ona uvijek tuče mog brata
Dogodilo se tisuću puta.
Povrijedio je moju mamu.
Onda je došao Superman i spasio ju.“

- Govor i jezik
- Procjene/vrijeme
- Osnovni koncepti - prvi, zadnji, uvijek, unutra, prije, iza itd.
- Koncepti brojeva
- Znanje o bojama
- Srodstvo
- Sposobnost reprezentacije
- Stvarnost i mašta
- Vokabular i razumijevanje osjećaja
- Razumijevanje istine/laži

Postavljanje pitanja

OTVORENA PITANJA

- omogućavaju dobivanje forenzički najtočnijih informacija
- potiču iskaz djeteta i omogućavaju dobivanje većeg broja informacija u odnosu na ostale vrste pitanja

USMJERAVAJUĆA PITANJA

- tko, što, kada, gdje i kako
- pomoći pri razjašnjavanju detalja razotkrivanja

ZATVORENA PITANJA; PITANJA IZBORA

- višestruk izbor i da-ne pitanja
- koristiti samo kad dijete ne odgovara na otvorena pitanja, što rjeđe i uvijek upareno s otvorenim pitanjima i poticajima – rizik sugestibilnosti
- važno da uključuju sve relevantne opcije (npr. je li se to dogodilo u kuhinji, dnevnoj sobi ili negdje drugdje?)

Izbjegavati:

Specifična pitanja

- „Da li te trener dirao po tijelu?”

Sugestivna pitanja

- „Čula sam da ti je djed dirao pišu, je li to točno?”

Dvostrukе negacije

Pitanje: „Koliko ti se puta to dogodilo?

ZAŠTO pitanja

- djeca najčešće ne znaju zašto jesu ili nisu nešto učinila, no skloni su dati odgovor

Što može ugroziti valjanost intervjeta?

- **Stav intervjueru prema otkrivanju**
 - utječe na strukturu intervjua i prikupljanje iskaza
- **Ponavljanje pitanja**
 - često dovodi do promijenjenih odgovora, posebice da/ne pitanja
- **Učinak ponavljanja pogrešne informacije**
 - davanje pogrešne informacije tijekom intervjua utječe na točnost kasnijeg djetetovog iskaza

- **Emocionalni ton intervjua**
 - važno je pružati podršku djetetu tijekom intervjua, no ne i ohrabrivati dijete da kaže ono što želimo čuti
- **Sugestivna pitanja**
 - prezentiranje takve informacije može utjecati na kasnije iskaze i svjedočenje
- **Utjecaj grupnog pritiska**
 - priklanjanje mišljenju većine o onome što se dogodilo
- **Utjecaj odrasle osobe koja ima autoritet**
 - djeca su osjetljiva na status i moć intervjueru i imaju tendenciju udovoljiti mu

Tehnike pojašnjavanja detalja

- Crteži**

(npr. obitelj djeteta, mjesto zlostavljanja, počinitelj, dijete)

- Anatomski crteži**

- Anatomske lutke**

(lutke s primarnim i sekundarnim spolnim karakteristikama)

- Jednostavne lutke**

(bez karakteristika)

Crteži + verbalno razotkrivanje

=

povećana količina i točnost detalja

posebice kod djece školske dobi

(Brennan & Fisher, 1998)

Anatomske lutke koriste se uz oprez, samo nakon verbalnog razotkrivanja događaja

- mogu biti vrlo sugestivne

- anatomski detalji na lutkama mogu uznemiriti neku djecu

- kod predškolske djeca postoji mogućnost da još nisu razvili sposobnost reprezentacije koja ima omogućava prikazivanje sebe uz pomoć pomagala

Završavanje intervjuja

- rezimiranje informacija i privođenje razgovora kraju
- pozivanje djeteta da postavi pitanja ukoliko to želi
- procjena potrebe za tretmanom
- na kraju razgovora prijelaz na neutralnu temu

Važno je
pohvaliti dijete
za suradljivost,
a ne sam
sadržaj
razgovora

Neke specifičnosti djece zahtijevaju nekoliko intervjuja

- sramežljiva i djeca u otporu
- traumatizirana djeca
- djeca niže dobi
- djeca s posebnim potrebama ili djeca s teškoćama u razvoju

Proširena forenzična evaluacija

Prikupljanje dodatne dokumentacije

- informacije o okolnostima događaja ili sumnje
 - na što se sumnja odnosi, kome se dijete povjerilo, reakcije okoline i djeteta, odnos s počiniteljem, informacije o djetetovom životu, djetetova socijalna i razvojna prošlost, odgojne rutine, pristup informacijama o seksualnosti, obiteljska imena za dijelove tijela, što je rečeno djetetu zbog čega je ovdje...
- policijski izvještaji
- izvještaji centra za socijalnu skrb
- medicinska dokumentacija
- intervju s nezlostavljujućim roditeljem

Procjena potrebe za tretmanom

- Procjena simptoma traume
- Potreba za tretmanom:
 - forenzično osjetljiva terapija
 - tradicionalna terapija
 - stručna podrška
 - rad s nezlostavljujućim roditeljem

Tretman traume

Kognitivno-bihevioralni tretman usmjeren na traumu (TF-CBT) kao terapija izbora u većini slučajeva

Forenzično osjetljiva terapija

- sudski procesi su u tijeku, ali djetetu je potreban tretman
- najčešće kognitivno-bihevioralni pristup
- izbjegavaju se projektivne tehnike i interpretacije djetetove igre te crteža

Tradicionalna terapija

- različita terapijska usmjerenja
- korištenje projektivnih tehnika
- korištenje igre i crteža

Važnost rada s nezlostavljućim roditeljem

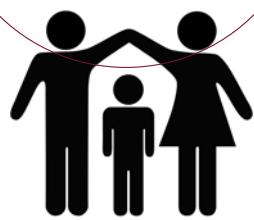
Želim povuci istak s radni manje jer se oni vole pa ne želim da on bude u zatvoru, a ona bez vjega. Sto puta me nazivala u dom i govala mi da joj ne odazvamem muža. Sad će mama biti sretna a i ja ću biti sretanja radi nje. Ja sam knva što je on sad loš pravac iyoj sje se ono dogodilo da mama mi nikad nije ječivala ni razrednica ni odgovarajuća. Često ne mogu po noći spavati jer mi mama ne vjeruje pa nikog nemam. Želim da mama bude sretna pa će onda i meni vjetati.

- individualna podrška i savjetovanje
- psihoedukacija
- grupna podrška
- mogućnost individualne terapije roditelja (nakon osnaživanja roditelja za pružanje podrške djetetu)

Od nezlostavljujućeg prema podržavajućem roditelju

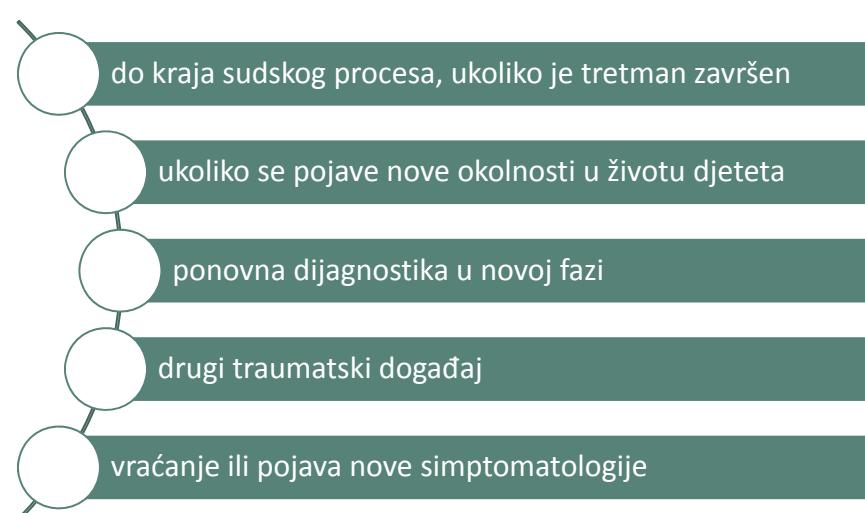
usmjeravanje na
osnaživanje nasuprot
posramljenosti

identifikacija
zaštitničke uloge

Djeca su u
praćenju i pruža
im se stručna
podrška tijekom
cijelog procesa

Praćenje (follow-up)

Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba: suradnja sa sudovima

POTIČEMO SUCE DA SE DJECA INTERVJUIRAJU U PROSTORIJAMA POLIKLINIKE

- intervju s djetetom u zasebnoj prostoriji, kojeg provodi educirani stručnjak poliklinike
- **druge uključene strane** – u drugoj prostoriji povezanoj audio i video linkom s forenzičnom prostorijom
- **sudac i uključene strane postavljaju pitanja za dijete stručnjaku**
- **stručnjak prilagođava pitanja djetetu uzimajući u obzir njegov razvojni stupanj i emocionalno stanje te koristi i druge tehnike**

**CIJELI PROCES SE SNIMA I KORISTI KAO DOKAZ U
DALJNJIM SUDSKIM POSTUPCIMA**

**Na ovaj način se izbjegava višestruko intervjuiranje
djeteta od strane različitih osoba na različitim
mjestima te se skraćuju sudski procesi.**

Važnost suradnje s drugim institucijama sustava

**Hvala na
pažnji...**

Poliklinika za zaštitu djece
grada Zagreba
www.poliklinika-djeca.hr
gordana.flander@poliklinika-djeca.hr